

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Неда Балканска, СУ „Св. Кл. Охридски“, ФНОИ,
кафедра Специална педагогика
на проекта за дисертация за присъждане на образователна степен
„доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)
на тема: **Професионално ориентиране и професионална подготовка
на ученици с умствена изостаналост**

Автор: Мария Иванова Костова

Научен ръководител: Проф. д-р Пелагия Терзийска

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 2794 от 22.11.24 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ (ЮЗУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Професионално ориентиране и професионална подготовка на ученици с умствена изостаналост“** за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование: **1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)**. Автор на дисертационния труд е **Мария Иванова Костова**– докторант в редовна форма на обучение към катедра **Управление на образованието и Специална педагогика**, с научен ръководител **проф.д-р Пелагия Терзийска**, от ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Представеният от **Мария Иванова Костова** комплект материали на електронен носител свидетелства, че кандидатът е **изпълнил минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ.**

Актуалност на дисертационния труд: темата за професионалното ориентиране и професионалната подготовка е от изключително значение за формирането на независимост и самостоятелност на лицата с умствена

изостаналост. Основите следва да се поставят още в процеса на обучение, като се вземат предвид спецификите на конкретното нарушение. Това изисква от специалистите в образователните институции както добро познаване на особеностите на децата и учениците с умствена изостаналост, така и знания и умения за организиране на адекватни дейности, насочени към регистриране на бъдещите професионални предпочитания на обучаваните, а също така и към изграждане на базисни способности, свързани с предпочитаната професионална сфера. В нашата практика това е един от малкото научни трудове, посветени на професионалната подготовка и нещо повече- на създаване на практически ориентиран модел, съобразен с потребностите на гореспоменатата група деца. В този смисъл настоящият дисертационен труд се характеризира с подчертана актуалност.

В структурно отношение трудът съдържа три глави, увод, изводи и препоръки, заключение, както и приносите на автора. Обемът от страници възлиза на 144, в библиографската справка са цитирани 88 източника на кирилица и 12 интернет източника на кирилица и латиница.

Теоретичната постановка на проблема е представена в първите две глави, в следните посоки: теоретични аспекти на умствената изостаналост и професионално ориентиране и подготовка на учениците. Детайлно са описани особеностите на децата с умствена изостаналост-представена е класификация на различните степени. На този фон се дефинират базисни понятия, свързани с темата на дисертационния труд, като докторантката умело съчетава основни положения от действащите нормативни документи и научните трактовки.

Демонстрира се добро познаване на съвременната научно-изследователска практика. Това е задължително условие за коректната

организация, провеждане и анализ на резултатите от извършения експеримент. Прави впечатление аргументираната позиция на автора, както и адекватният научен стил на разработката.

Дизайнът на емпиричното изследване съдържа обект, предмет, цел, хипотеза, участници в експеримента, като информацията за тях е коректно представена. Инструментът и процедурата на изследването са детайлно описани. Изследването включва анкетно проучване, насочено към специалисти от различни образователни институции с цел регистриране на равнището на професионалното ориентиране и подготовка на учениците с умствена изостаналост и дефицитите, върху които следва да се насочи вниманието на специалистите в бъдеще. Наред с това Мария Костова провежда педагогически експеримент, състоящ се от констатираща и формираща фаза, на базата на който разработва и предлага модел за провеждане на професионално ориентиране на ученици с умствена изостаналост, подпомагащ професионалната им подготовка.

Анализът на резултатите представлява логичният финал на тази научно-изследователска разработка. Данните от проведения експеримент са интерпретирани количествено и качествено. Резултатите са илюстрирани посредством таблици и диаграми, което улеснява тяхното възприемане.

Текстът на автореферата отразява съдържанието на дисертацията. Посочени са четири публикации по темата на дисертацията, две от тях - в съавторство, които отговарят на наукометричните изисквания за придобиване на образователната и научна степен доктор.

Настоящият дисертационен труд се характеризира с редица **приноси** с научно - приложен характер:

1. Компетентно е систематизирана и анализирана теоретичната информация, посветена на въпросите за професионалното ориентиране и професионалната подготовка на учениците с умствена изостаналост;
2. Разработен е авторски въпросник, който може да намери широко приложение в практиката и да повиши качеството на работата на специалните педагози и резултатите от нея в изследваната област;
3. Разработен е авторски модел за професионално ориентиране на ученици с умствена изостаналост, който може да се прилага в практиката;
4. Предложеният модел отваря врати за бъдещи изследвания, както и дава възможности за бъдещо усъвършенстване и разработване на алтернативни, подобни стратегии, които ще обогатят образователната практика;
5. Настоящият модел може да се адаптира и да намери успешно приложение и при други групи деца с нарушения.

Като **препоръки** мога да отбележа: обектът, предметът, целта, задачите и хипотезата да се представят в трета глава, при постановката на експеримента; резултатите от изследването да се обособят в отделна глава; да се обогати литературната справка със заглавия, които предоставят повече информация за световния опит в изследваната област; приносите са представени доста скромно и могат да се допълнят.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Обсъжданият дисертационен по актуалност, замисъл, начин на изложение, обработка и анализ на данните, както и неговите приноси моменти, удовлетворява изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Всичко това, подкрепено от положителното впечатление, което остави у мен настоящият труд, ми позволява да предложа на Уважаемото Научно жури да присъди на **Мария Иванова Костова** образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

05.01.2025 г.

гр.София

проф. д-р Неда Балканска

STANDPOINT

By Prof. Neda Balkanska, PhD, Sofia University "St. Clement of Ohrid", Faculty of Educational and Art Sciences, Department of Special Education

on the dissertation project for the award of the degree

Doctor of Philosophy

in the field of higher education 1. Pedagogical Sciences, professional field 1.2. Pedagogy (Special Education) on the topic:

Vocational guidance and vocational training of pupils with intellectual disabilities

Author: Mariya Ivanova Kostova

Scientific advisor: Prof. Pelagia Terziyska, PhD

General description of the submitted materials

By Order No. 2794 of 22.11.24 of the Rector of Southwestern University "Neophyte of Rila" (SWU) I have been appointed as a member of the scientific jury for the defense procedure of a PhD thesis on the topic "**Vocational guidance and vocational training of students with intellectual disabilities**" for the acquisition of the educational and scientific degree Doctor of Philosophy in the field of higher education: **1. Pedagogical Sciences, professional field 1.2. Pedagogy (Special Education)**. The author of the dissertation is **Mariya Ivanova Kostova** - a full-time PhD candidate at the Department of **Educational Management and Special Education**, with a scientific advisor **Prof. Pelagia Terziyska, PhD** from Southwestern University "Neophyte of Rila".

The set of materials submitted by **Maria Ivanova Kostova** on electronic medium testifies that the applicant has **met the minimum national requirements under Article 2b(2) and (3) of the LDASRB**.

Relevance of the dissertation: the topic of vocational guidance and vocational training is of utmost importance for the formation of independence and autonomy of persons with intellectual disabilities. The foundations should be laid in the training process, taking into account the specificities of the particular disorder. This requires from educators in institutions a good knowledge of the characteristics of children and pupils with intellectual disabilities. It also demands a certain background and skills to organise adequate activities aimed at registering the future vocational preferences of the trainees and building basic abilities related to the preferred work field. In our practice, this is one of the few scientific papers dedicated to vocational training and, moreover, to the creation of a practice-oriented model tailored to the needs of the aforementioned group of children. In this sense, the present dissertation is characterized by a marked topicality.

Structurally, the paper contains three chapters, an introduction, inferences and recommendations, a conclusion, and the author's contributions. The volume of pages amounts to 144. The bibliographic reference contains 88 cited sources in Cyrillic and 12 Internet sources in Cyrillic and Latin script.

The theoretical setting of the problem is presented in the first two chapters in the following directions: theoretical aspects of intellectual disabilities, vocational guidance and preparation of students. The characteristics of children with intellectual disabilities are described in detail and a classification of the different degrees is presented. Against this background, basic concepts related to the topic of the dissertation are defined. Moreover, the doctoral candidate skillfully combines basic provisions of the current normative documents and scientific theory.

A good knowledge of current research practice is demonstrated. This is a prerequisite for the correct organization, conduct and analysis of the results of the experiment. The author's argued position, as well as the adequate academic style of the paper are notable.

The design of the empirical study contains the subject, object, purpose, hypothesis, participants in the experiment, and the information about them is correctly presented. The research tools and procedure are described in detail. The study includes a questionnaire survey addressed to specialists from various educational institutions in order to register the level of vocational guidance and preparation of students with intellectual disabilities, and the deficits that should be focused on by educators in the future. Along with this, Mariya Kostova conducts a pedagogical experiment consisting of an establishing and a formative phase, on

the basis of which she develops and proposes a model for conducting vocational guidance of students with intellectual disabilities, that supports their vocational training.

The analysis of the results represents the logical conclusion of this research work. The data from the conducted experiment are interpreted quantitatively and qualitatively. The results are illustrated by means of tables and diagrams, which facilitates their understanding.

The text of the abstract reflects the content of the dissertation. There are four publications on the topic of the thesis, two of them co-authored, which meet the scientific requirements for the acquisition of the PhD degree.

The present dissertation is characterized by a number of **contributions of scientific and applied nature**:

1. The theoretical information on vocational guidance and vocational preparation of students with intellectual disabilities is competently systematized and analyzed
2. An author's questionnaire has been developed that can be widely used in practice to improve the quality of the work of special educators and the results in the studied area;
3. An original model for vocational guidance of students with intellectual disabilities has been developed and can be applied in practice;
4. The proposed model opens doors for future research and provides opportunities for future refinement and development of alternative similar strategies that will enrich educational practice;
5. This model can be adapted and successfully applied to other groups of children with disabilities.

I can propose the following **recommendations**: the object, subject, purpose, objectives and hypothesis should be presented in the third chapter, where the setting of the experiment is laid out; the research results should be grouped in a separate chapter; the literature review should be enriched with titles that provide more information about the world experience in the studied field; the contributions are presented rather modestly and could be further elaborated.

CONCLUSION

This thesis, in terms of relevance, conception, manner of presentation, processing and analysis of data, as well as its contributions, satisfies the requirements of the Law for the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria (LDASRB), the Rules for its implementation, and the relevant Regulations of Southwestern University “Neophyte of Rila”.

The abovementioned, supported by the positive impression created by the present work, allows me to propose to the honorable scientific jury to award **Mariya Ivanova Kostova** the degree of Doctor of Education in the field of higher education 1. Pedagogical Sciences, professional field 1.2. Pedagogy (Special Education)

05.01.2025

Sofia

Prof. Neda Balkanska, PhD